

PEDAGOGIK MAHORAT

2
2025

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2-son (2025-yil, fevral)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2025

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2025, № 2

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy.
Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY’ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta’limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta’lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Dilova Nargiza Gaybullayevna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Jumayev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nurulloev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Fayziyeva Umida Asadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Xalikova Umida Mirovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

30.	МУХИТДИНОВА Шахло <i>Кодиржон кизи</i>	Развитие исследовательского, проектного, творческого технологий при организации самообразования студентов-физиков	146
31.	НАРЗИКУЛОВА Фируза <i>Ботировна,</i> РАХИММИРЗАЕВ Санжар <i>Ботурович</i>	Роль и значение развития благополучия сотрудников современных компаний	150
32.	BAQOEV Olim Atoevich	Bo‘lajak mutaxassislarning malakaviy amaliyotlarini samarali baholashning o‘ziga xos xususiyatlari	154
33.	ATOYEVA Mehriniso <i>Farhodovna</i>	Integratsion yondashuvlarning psixologik aspektlari	158
34.	KARIMOVA Dilshoda <i>Sodiqjon qizi</i>	Bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini takomillashtirishda nutqiy mashqlarning o‘rni	165
35.	МУҲАММАДИЕВА Шахло <i>Ғаниевна</i>	Ногиронликка эга шахсларнинг психологик ҳолатларининг умумий таҳлили	169
MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA’LIM			
36.	HOMIDOV Husniddin <i>Kupaysinovich,</i> ERGASHEVA Husniya <i>Mirzoxid qizi</i>	Sinfda axborot bilan ishlash kompetensiyasini rivojlantirishning metodik asoslari (boshlang‘ich sinf matematika darslari misolida)	175
37.	ISMOILOVA Malika <i>Erkinovna</i>	Boshlang‘ich ta’limdagi nizolarni bartaraf etishning pedagogik muammolari	179
38.	KARIMOVA Kunduz <i>Ruzibayevna</i>	Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari matematik tafakkurini mantiqiy masalalar yordamida shakllantirish (1- va 2-sinf tajriba-sinov natijalari)	184
39.	NORQULOVA Dilorom <i>Oybekovna</i>	Boshlang‘ich sinflarda modulli ta’lim texnologiyasini qo‘llashning tarkibi, asosiy tamoyillari, usullari, afzalliklari, kamchiliklari	192
40.	RAXMONOVA Dilfuza <i>Maxmudovna</i>	Maktabgacha yoshdagi bolalarda “steam” yondashuvini amaliyotga tatbiq etishda innovatsion yechimlar	198
41.	SULTONOVA Oydin <i>Jumanazarovna</i>	Integratsiyalashgan ta’lim sharoitida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tadqiqotchilik ko‘nikmalarini shakllantirish	202
42.	ИДИЕВА Нигинабону <i>Эркин кизи</i>	Особенности применения информационно-коммуникационных технологий в начальном образовании	207
43.	ATAJONOVA Anorgul <i>Jumaniyazovna, ILXOMOVA</i> <i>Suyumaxon Po‘latjon qizi</i>	Maqollarni o‘qish darslarida boshlang‘ich sinf o‘quvchilari nutqini o‘stirishning metodik imkoniyatlari	216

INTEGRATSION YONDASHUVLARNING PSIXOLOGIK ASPEKTLARI

Atoyeva Mehriniso Farhodovna,

Buxoro davlat universiteti dotsenti, pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD)

Ushbu ilmiy maqola o'quv jarayonida integratsion yondashuvning psixologik asoslarini o'rganishni maqsad qilgan. Maqolada integratsion yondashuvlarning ta'lim tizimidagi o'rni va psixologik jihatlari chuqur tahlil qilingan. Shuningdek, ta'limda psixologik muammolarni bartaraf etish va talabalarda motivatsiya va stressni boshqarish orqali samarali o'qish jarayonini ta'minlash bo'yicha takliflar keltirilgan. O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar, stressni kamaytirish va motivatsiyani oshirish uchun turli psixologik texnikalar va metodlar ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola kredit-modul tizimining samaradorligini oshirish uchun psixologik yondashuvlarni takomillashtirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqishda asosiy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: integratsion yondashuvlar, psixologik asoslar, motivatsiya, talabalar stressi, ta'lim samaradorligi, psixologik texnikalar, o'qish motivatsiyasi, o'z-o'zini boshqarish, psixologik treninglar, o'qituvchi va talaba aloqasi, stressni boshqarish, o'ziga bo'lgan ishonch.

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF INTEGRAL APPROACHES

This scientific article aims to study the psychological foundations of the integrated approach in the educational process. The role of integrated approaches in the educational system and psychological aspects are deeply analyzed in the article. There are also suggestions on how to overcome psychological problems in education and ensure an effective learning process by managing motivation and stress in students. A variety of psychological techniques and methods are considered to improve interactions between teachers and students, reduce stress, and increase motivation. This article can serve as a basic resource for developing strategies aimed at improving psychological approaches to increase the effectiveness of the credit-module system.

Keywords: integrative approaches, psychological foundations, motivation, student stress, educational effectiveness, psychological techniques, learning motivation, self-management, psychological training, teacher-student interaction, stress management, self-confidence.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ РЕЗЮМЕ ИНТЕГРАЛЬНЫХ ПОДХОДОВ

Данная научная статья направлена на исследование психологических основ комплексного подхода в образовательном процессе. В статье глубоко анализируются роль интегрированных подходов в системе образования и психологические аспекты. Также есть предложения о том, как преодолеть психологические проблемы в образовании и обеспечить эффективный процесс обучения путем управления мотивацией и стрессом у учащихся. Рассмотрены разнообразные психологические приемы и методы, позволяющие улучшить взаимодействие учителей и учащихся, снизить стресс и повысить мотивацию. Данная статья может служить основным ресурсом для разработки стратегий, направленных на совершенствование психологических подходов к повышению эффективности кредитно-модульной системы.

Ключевые слова: интегративные подходы, психологические основы, мотивация, студенческий стресс, образовательная эффективность, психологические методики, учебная мотивация, самоконтроль, психологический тренинг, отношения учитель-ученик, управление стрессом, уверенность в себе.

Kirish. Bugungi kunda ta'lim tizimining samaradorligini oshirish va talabalar uchun sifatli o'qish imkoniyatlarini yaratish masalasi har bir ta'lim muassasasi oldida turgan dolzarb vazifa hisoblanadi. Ta'limning o'zgaruvchan va dinamik talablariga javob berish uchun yangi pedagogik yondashuvlar, metodlar va tizimlar joriy etilmoqda. Shulardan biri — kredit-modul tizimi (KMT) bo'lib, u o'qitish jarayonida talabalarga yuqori darajada erkinlik va mas'uliyat beradigan zamonaviy yondashuvdir. KMT ta'limning individualizatsiyasini ta'minlab, talabalar o'z o'qish yo'nalishlarini mustaqil ravishda tanlash, o'zlashtirish darajasini baholash va o'z vaqtida pedagogik qo'llab-quvvatlash olish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Shuningdek, psixologik asoslar ta'lim jarayonida talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi to'g'ri va samarali aloqalar, o'qish motivatsiyasini oshirish, stressni kamaytirish va boshqa psixologik to'siqlarni

bartaraf etish uchun muhim rol o'ynaydi. Talabalar, ayniqsa, akademik bosimlar, vaqtni boshqarishdagi qiyinchiliklar, va natijalar haqidagi tashvishlar bilan bog'liq psixologik muammolarga duch kelishlari mumkin. Ushbu muammolarni hal qilish uchun o'qituvchilar psixologik texnikalar, treninglar va qo'llab-quvvatlash usullarini ishlatishlari kerak. Psixologik jihatlarining muvaffaqiyatli qo'llanilishi, o'z navbatida, talabalarning o'z-o'zini boshqarish qobiliyatini oshirish, o'qishdagi ishtiyoq va yuqori natijalarga erishishga yordam beradi.

Mavzuning dolzarbligi. Psixologik asoslar masalasi, ayniqsa, dolzarbdir, chunki talabalar o'qish jarayonida stress, bezovtalik, vaqtni boshqarishdagi qiyinchiliklar, shuningdek, akademik bosim bilan duch kelishadi. Bunday holatlarda talabalarning psixologik yondashuvlari, stressni boshqarish usullari va motivatsiyani oshirish texnikalari muvaffaqiyatli o'qish uchun zarur bo'lgan psixologik muhitni yaratishda muhim ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, o'qituvchilar va talabalarning o'zaro aloqalari ham psixologik jihatdan muhimdir. O'qituvchilar, talabalarning psixologik holatini tushunib, ularni qo'llab-quvvatlash va o'qish motivatsiyasini oshirish uchun samarali usullarni qo'llashlari kerak. Ta'lim tizimining bu psixologik aspektlari, talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni yanada rivojlantirish va ularning o'zlashtirish jarayonini tezlashtirishga yordam beradi.

Mavzu maqsadi. Ushbu ilmiy tadqiqotning maqsadi kredit-modul tizimida integratsion yondashuvlarni takomillashtirishning psixologik asoslarini chuqur o'rganishdir. Maqsadning asosiy yo'nalishi, ta'lim jarayonida talabalarning psixologik holatiga, motivatsiyasi va o'qishdagi muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi asosiy omillarni aniqlashdir. Kredit-modul tizimi (KMT) o'zining o'qish jarayonini tashkil qilishdagi moslashuvchanligi va talabalar uchun erkinlik yaratishi bilan ajralib turadi, ammo bu tizimning samarali ishlashi talabalarning psixologik holatiga, o'zini o'zi boshqarish qobiliyatiga, motivatsiyasiga va stressni boshqarish qobiliyatiga bevosita bog'liqdir.

Shu nuqtayi nazardan, ushbu tadqiqotda quyidagi asosiy maqsadlar ko'zda tutilgan:

1. Integratsion yondashuvlarni ishlab chiqish va ularning psixologik asoslarini tushunish.

KMTning samaradorligini oshirish uchun integratsion yondashuvlarni rivojlantirish va ularni psixologik nuqtayi nazardan tahlil qilish zarur. Bu o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi samarali muloqot va aloqalarni ta'minlash, o'qish jarayonini yanada muvaffaqiyatli va ijobiy qilish uchun psixologik metodlarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Bunda, integratsion yondashuvlar faqat ilmiy fanlarni birlashtirish bilan cheklanmaydi, balki talabalarning psixologik ehtiyojlariga ham moslashadi.

2. Talabalar stressini boshqarish va motivatsiyasini oshirish usullarini aniqlash.

Ta'lim jarayonida talabalar ko'pincha stress, bezovtalik va yuqori akademik bosim bilan yuzma-yuz kelishadi. Tadqiqotning maqsadi – bu muammolarni bartaraf etish va talabalarning stressini boshqarish uchun samarali psixologik metodlarni aniqlash, shuningdek, o'qish motivatsiyasini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdir. Talabalar uchun ta'lim jarayonini qiziqarli va ishonchli qilish muhim ahamiyatga ega.

3. Psixologik yondashuvlar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish.

Tadqiqotda psixologik texnikalar va metodlarning ta'lim jarayoniga qo'llanilishi, talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi aloqalarni kuchaytirish va o'qish samaradorligini oshirish uchun qanday foydalanish mumkinligi ko'rib chiqiladi. Ushbu maqsad talabalarga o'zlarining psixologik holatini boshqarish, stressni kamaytirish va o'qish motivatsiyasini oshirish imkoniyatlarini yaratish orqali ularning ta'limdagi muvaffaqiyatini maksimal darajaga ko'tarishni nazarda tutadi.

Mavzu bo'yicha integratsion yondashuvning amaliyotga joriy etilishi.

Integratsion yondashuv ta'lim tizimida, ayniqsa, kredit-modul tizimi (KMT)da talabalarning bilim olish jarayonini yanada samarali, qiziqarli va o'zaro moslashtirilgan qilib tashkil etishga qaratilgan asosiy yondashuvlardan biridir. Bu yondashuv, birinchi navbatda, o'qish jarayonini turli fanlar va metodlarning uyg'unligi asosida tashkil etishni, talabalar o'rtasidagi ijtimoiy va ilmiy aloqalarni mustahkamlashni va umumiy o'quv natijalarini yaxshilashni ta'minlaydi. Integratsion yondashuvlar o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni samarali tashkil qilish, shuningdek, talabalarni o'z o'qish jarayoniga faol jalb etish orqali amalga oshiriladi.

1. Fanlar va Pedagogik Metodlarning Integratsiyasi.

Kredit-modul tizimi talabalariga turli fanlar asosida o'qish erkinligi va tanlash imkoniyatini beruvchi tizimdir. Integratsion yondashuvning ilk bosqichi — bu fanlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar va uyg'unlikni ta'minlashdir. Masalan, talabalar bir modulni o'zlashtirishda turli fanlar va bilim sohalarini birlashtirgan holda, ularni amaliyot bilan bog'lab o'rganishadi. O'qituvchilar fanlararo yondashuvni qo'llab-quvvatlashlari zarur, chunki bu talabalarni tanqidiy fikrlashga undaydi, biror masala yoki mavzuni turli nuqtayi nazarlardan tahlil qilish imkonini beradi.

Pedagogik metodlarning integratsiyasi ham juda muhimdir. Bu, o'z navbatida, an'anaviy metodlar bilan birga, innovatsion pedagogik yondashuvlarni qo'llashni ta'minlaydi. Masalan, interfaol metodlar, kooperativ o'qish, projekt asosidagi o'qish kabi metodlar integratsion yondashuvni amalga oshirishda qo'llaniladi. Bunda, talabalar turli guruhlarda ishlashadi, o'zaro fikr almashadilar va bilimlarini amaliyotga tatbiq etadilar.

2. Talabalar motivatsiyasini oshirish. Integratsion yondashuvning muhim jihati — bu talabalar motivatsiyasini oshirishga qaratilgan amaliyotlar. O'qish jarayonida talabalar o'zlarining bilim olish jarayoniga faol ishtirok etishlari kerak. KMTda bu talabalarni o'z qiziqishlari va ehtiyojlariga mos keladigan modullarni tanlash imkoniyati berish orqali amalga oshiriladi. Integratsion yondashuvda motivatsiyani oshirishning yana bir usuli — o'qituvchilar tomonidan psixologik qo'llab-quvvatlash, talabalarni rag'batlantirish va ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdir.

Motivatsiya oshirilgan holda talabalar o'z o'qishlarini yanada yaxshiroq rejalashtirishga, yuqori samaradorlikka erishishga intilishadi. O'qituvchilar, shuningdek, talabalarining muvaffaqiyatlarini baholashda bir qator yondashuvlarni qo'llab-quvvatlashi kerak. Shaxsiy yondashuv, flexible learning (moslashuvchan o'qish), va individuallashtirilgan baholash tizimlari talabalar uchun o'qish jarayonini o'ziga xos va qiziqarli qiladi.

3. Psixologik yondashuvlar: Talabalar stressi va motivatsiyasini boshqarish.

Integratsion yondashuvni amalga oshirishda psixologik jihatlar muhim rol o'ynaydi. Talabalar ko'pincha akademik bosim va vaqtni boshqarishdagi qiyinchiliklar tufayli stressga duch kelishadi. Bu holat, o'z navbatida, o'qish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, integratsion yondashuv talabalar stressini kamaytirish va ularning psixologik holatini yaxshilashga qaratilgan psixologik texnikalar va metodlarni qo'llashni talab qiladi.

Psixologik yondashuvlar talabalarni o'z o'qish jarayonida yaxshi his qilishlariga yordam beradi, ularni ijobiy psixologik holatga keltiradi va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini oshiradi. Masalan, stressni boshqarish va motivatsiyani oshirish uchun psixologik treninglar, relaksatsiya usullari va kognitiv-behavioral terapiya kabi metodlar qo'llanilishi mumkin.

4. O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi samarali muloqot.

Integratsion yondashuvni amalga oshirishda o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar katta ahamiyatga ega. O'qituvchilar faqat bilim beruvchi emas, balki talabalarga yo'l ko'rsatuvchi, ularning qiziqishlarini uyg'otuvchi, motivatsiyasini oshiruvchi va psixologik holatini yaxshilovchi shaxslar sifatida faol ishtirok etishlari kerak. O'qituvchilar tomonidan ko'rsatilgan pedagogik va psixologik qo'llab-quvvatlash talabalar o'qishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi va ular bilan ijobiy muloqotni ta'minlaydi.

O'qituvchilar uchun ham integratsion yondashuvni amalga oshirishda kerakli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish muhimdir. O'qituvchilar o'zlarining pedagogik yondashuvlarini va psixologik metodlarni doimiy ravishda yangilab borishlari kerak. Bu esa talabalarga yanada samarali ta'lim olish imkonini yaratadi.

5. Boshqa ta'lim muassasalari bilan hamkorlik.

Integratsion yondashuvlar, shuningdek, ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni ta'minlashni nazarda tutadi. Turli ta'lim muassasalari va bilim sohalar o'rtasidagi aloqalar va hamkorlik talabalarni bir butun tizim sifatida rivojlantirishga yordam beradi. Bu integratsiya talabalar uchun yangi imkoniyatlarni yaratadi va ularni amaliyotga tayyorlashda yordam beradi. Masalan, universitetlar va kasb-hunar maktablari o'rtasidagi hamkorlik yoki xalqaro ta'lim tashkilotlari bilan hamkorlik talabalar uchun ilmiy va amaliy tajriba orttirishga imkon yaratadi.

Integratsion yondashuvni kredit-modul tizimida amalga oshirish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga, talabalarining motivatsiyasini oshirishga va stressni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Bu yondashuv faqat ilmiy va pedagogik jihatlariga asoslanmaydi, balki psixologik omillarni ham o'z ichiga oladi. Integratsion yondashuvni to'liq amalga oshirish uchun o'qituvchilar va talabalar o'rtasida samarali hamkorlik va muloqot muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, talabalar psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlanishi, o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirishi va ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishishlari uchun zarur sharoitlar yaratish muhimdir.

Asosiy qism.

1.2. Psixologik yondashuv va ta'lim samaradorligi.

Psixologik yondashuv ta'lim jarayonida talabalarining ruhiy va emotsional holatini inobatga olish, ularning psixologik ehtiyojlarini hisobga olib, ta'limning samaradorligini oshirishga qaratilgan yondashuvdir. Ta'lim samaradorligi esa o'qituvchilarning bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish darajasi, o'qishdagi muvaffaqiyat va o'quv jarayoniga bo'lgan ijobiy munosabatlarini o'z ichiga oladi. Psixologik yondashuvlar ta'lim jarayonida talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni rivojlantirish, talabalarining

motivatsiyasini oshirish, stressni boshqarish va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini rivojlantirish orqali ta'lim samaradorligini oshiradi.

Psixologik yondashuvning ta'lim samaradorligiga ta'siri.

1. **Motivatsiya:** O'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasi ta'lim samaradorligining asosiy omillaridan biridir. Psixologik yondashuv talabalar motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Masalan, motivatsion texnikalar va psixologik treninglar yordamida talabalar o'z maqsadlariga erishishda ijobiy munosabatga ega bo'lishadi. Yaxshi psixologik muhitda talaba o'qishga ko'proq qiziqadi, o'zini rivojlantirishga intiladi va natijada o'quv jarayoni samarali bo'ladi.

2. **Stressni boshqarish:** Talabalar uchun ta'lim jarayoni ko'pincha stress manbayi bo'lishi mumkin.

Qiyinchiliklar, topshiriqlarni bajarishdagi bosim va o'qishdagi muvaffaqiyatsizliklar talabalarda ruhiy zo'riqish va stressni keltirib chiqaradi. Psixologik yondashuvlar, stressni boshqarish texnikalari, masalan, nafas olish mashqlari, meditatsiya yoki psixologik maslahatlar yordamida talabalar o'z stresslarini boshqarishga o'rganadilar. Bu esa o'qish jarayonida ularning salbiy ta'sirlaridan saqlanishga yordam beradi, natijada ta'lim samaradorligi ortadi.

3. **O'z-o'zini boshqarish:** Ta'lim jarayonida talabalar o'z-o'zini boshqarish qobiliyati juda muhim ahamiyatga ega. Psixologik yondashuvlar talabalar o'z vaqtlarini samarali taqsimlash, o'qish rejasini tuzish va o'z o'quv faoliyatini boshqarishda ko'maklashadi. O'z-o'zini boshqarish qobiliyati rivojlangan talabalar o'z o'quv faoliyatlariga mas'uliyat bilan yondashadilar, bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi.

4. **Emotsional holat va ijtimoiy aloqalar:** Talabalar o'quv jarayonida faqat ilmiy bilimlarni o'zlashtirib qolmay, balki o'z ijtimoiy va emotsional ehtiyojlarini ham qondirishlari kerak. Psixologik yondashuv talabalar ijtimoiy aloqalarini, o'zaro hamkorlikni va ijobiy emotsional holatni yaratishga yordam beradi. Ijobiy muhitda o'qish, talabalar o'rtasida stressni kamaytiradi va o'zaro yordamni rivojlantiradi, bu esa ta'lim samaradorligini yanada oshiradi.

5. **O'qituvchi va talaba o'rtasidagi aloqalar:** O'qituvchilarning psixologik qo'llab-quvvatlashi va talabalar bilan o'zaro aloqalari ta'lim samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchilar talabalarining psixologik holatini inobatga olib, ularga rag'batlantiruvchi, ishonch hosil qiluvchi va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishlari kerak. Psixologik yondashuvlar, shuningdek, o'qituvchilarning talabalarga bo'lgan yondashuvini yaxshilaydi, bu esa o'qituvchilar va talabalar o'rtasida ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.

Psixologik yondashuvning ta'lim samaradorligini oshirishdagi muhim usullari.

1. **Motivatsion yondashuvlar:** O'qituvchilar talabalarining motivatsiyasini oshirish uchun ularning qiziqishlari, ehtiyojlari va maqsadlarini aniqlab, o'qish jarayonini shaxsiylashtirishlari kerak. Motivatsion texnikalar, rag'batlantirish va ijobiy feedback yordamida talabalar o'z maqsadlariga erishishda ko'proq ishtiyok bilan ishlashadi.

2. **Psixologik maslahatlar va treninglar:** Ta'lim jarayonida talabalar psixologik maslahatlar va treninglarga ehtiyoj sezadilar. Stressni boshqarish, vaqtni taqsimlash, o'z-o'zini boshqarish, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish va o'z-o'zini motivatsiya qilish kabi treninglar talabalar uchun foydali bo'ladi. Bu treninglar talabalar o'qishdagi qiyinchiliklarga yuz tutganida, ularni samarali hal qilishga yordam beradi.

3. **Pozitiv psixologiya va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash:** Ta'limda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va ijobiy psixologik muhit yaratish ta'lim samaradorligini oshiradi. Talabalar o'zlarini xursand va quvnoq his qilishsa, ular o'qishga ko'proq motivatsiya bilan yondashadilar. Ijtimoiy aloqalarni kuchaytirish, talabalar o'rtasida o'zaro yordam va qo'llab-quvvatlashni rag'batlantirish o'quv jarayonida yaxshi natijalarga olib keladi.

4. **Rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash:** Talabalar o'zlarining har bir muvaffaqiyatini ko'rib chiqish va rag'batlantirishlarini xohlashadi. Psixologik yondashuvlar rag'batlantirishni, ijobiy fikrlarni va qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi, bu esa talabaning o'z-o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va o'qish jarayoniga ko'proq qiziqish bildirishga olib keladi.

Psixologik yondashuv ta'lim jarayonida talabalar ruhiy holatini va motivatsiyasini hisobga olish, o'qishdagi muvaffaqiyat va ta'lim samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Motivatsiyani oshirish, stressni boshqarish, o'z-o'zini boshqarish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi aloqalarni yaxshilash ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Psixologik yondashuvlar ta'lim jarayonini yanada samarali va ijodiy qiladi, bu esa nafaqat talabalar o'zlashtirish darajasini, balki ularning umumiy rivojlanishini ta'minlaydi.

2. Integratsion yondashuvlar va uning ta'limdagi ahamiyati.

Ta'lim tizimlarida o'qitishning samaradorligini oshirish va o'quv jarayonini modernizatsiya qilish uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yondashuvlarning orasida integratsion yondashuvlar alohida o'rin tutadi. Integratsion yondashuv — bu turli fanlar va sohalarning

birlashtirilgan tarzda o'qitilishini ta'minlashga qaratilgan pedagogik yondashuvdir. Bunday yondashuv ta'lim jarayonini yanada samarali qilish, talabalarni bir butunlikda o'rgatish va ularning bilimlarini yanada kengroq doirada shakllantirish imkonini beradi.

Integratsion yondashuvlarning ta'limdagi ahamiyati shundaki, ular o'quvchilarga faqat alohida fan yoki mavzuni o'rganishga emas, balki o'quv materiallarini bir-biri bilan bog'lab, turli sohalaridagi bilimlarni birlashtirishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, talabalarni yanada kengroq va tizimli tarzda fikrlashga undaydi, ularning muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi va o'quv jarayoniga ko'proq qatnashishga olib keladi.

Bugungi ta'lim tizimida integratsion yondashuvlarning ahamiyati kundan-kunga ortib bormoqda. Ta'limning maqsadi nafaqat bilimlarni yetkazish, balki talabalarni mustaqil fikrlash, tahlil qilish va turli bilim sohalarini amaliyotga tatbiq etish qobiliyatlarini rivojlantirishdir. Integratsion yondashuvlar bu jarayonni amalga oshirishga yordam beradi, chunki ular nafaqat bitta fan bo'yicha emas, balki bir nechta fanlar va ko'nikmalarni birlashtirib, o'qish jarayonini butunlay yangi va innovatsion shaklda tashkil etadi.

Integratsion yondashuvlar pedagogik amaliyotda ta'limning ko'p qirraliligini, talabalar o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni va ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Ushbu yondashuvlar orqali o'quvchilar, o'zaro bog'lanmagan fanlarni birlashtirib, o'qish jarayonida yanada chuqurroq va yanada mukammal natijalar hosil qilishlari mumkin. Misol uchun, ilmiy va ijtimoiy fanlarni integratsiya qilish, talabalarga jamiyat va tabiat o'rtasidagi bog'liqlikni yaxshiroq tushunishga yordam beradi, bu esa, o'z navbatida, ularning o'qish motivatsiyasini oshiradi.

Ta'limda integratsion yondashuvlarning qo'llanilishi, ayniqsa, kredit-modul tizimi kabi zamonaviy ta'lim metodlarida muhim ahamiyatga ega, chunki bu tizimda talaba o'zining o'quv faoliyatini mustaqil ravishda boshqaradi va bir nechta modullarni o'zaro bog'lab, ularni o'z maqsadlariga moslashtiradi. Integratsion yondashuvlar, shuningdek, psixologik jihatlarga ham ta'sir ko'rsatadi, chunki talabalarning motivatsiyasi va ularning o'qish jarayoniga bo'lgan qiziqishi integratsiya qilingan va bir-biri bilan bog'langan bilimlarga nisbatan ko'proq kuchayadi.

Shunday qilib, integratsion yondashuvlar ta'limda nafaqat yangi bilimlarni o'zlashtirish jarayonini soddalashtiradi, balki talabalarga o'quv jarayonida faol ishtirok etishga, o'zlarini mustaqil ravishda rivojlantirishga va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Shu bois, integratsion yondashuvlarni ta'lim tizimiga joriy qilish bugungi kunda zamon talabi bo'lib, ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan muhim qadamlardan biridir.

2.1. Integratsion yondashuvlar.

Integratsion yondashuvlar ta'lim tizimida bir necha fan yoki bilim sohalarini o'zaro bog'lash, ularga kompleks nuqtayi nazar bilan yondashish hamda ularni amaliyotga tatbiq etishda samaradorlikni oshirishni ta'minlashga qaratilgan pedagogik yondashuvdir. Bu yondashuv o'quvchilarga faqat alohida fanlarni o'rganish emas, balki ularning o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rib chiqib, yanada kengroq va tizimli bilimlarni olish imkoniyatini yaratadi.

Integratsion yondashuvlar asosan **ko'p fanli** yoki **multidissipliner metodlarga** asoslanadi. Bu metodlar o'quvchilarga turli fanlarni birlashtirgan holda o'rgatish orqali nafaqat fanlararo bog'liqlikni ko'rsatadi, balki talabalarni real hayotdagi muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantirishga yo'naltiradi. Integratsion yondashuvlar o'z ichiga **interdissipliner** (fanlararo) va **transdissipliner** (sohalararo) yondashuvlarni oladi, ular har bir sohaning o'ziga xosligidan tashqari, ularning o'zaro aloqalari va o'zaro ta'siri nuqtayi nazaridan ham o'qitiladi.

Integratsion yondashuvlarning asosiy xususiyatlari.

1. **Ko'p fanli va ko'p yo'nalishli ta'lim:** Integratsion yondashuvda, talabalar turli fanlar bo'yicha olingan bilimlarni birlashtirishga harakat qiladilar. Masalan, biologiya va kimyo fani o'rtasidagi o'zaro bog'lanishni ko'rsatish yoki ijtimoiy fanlar va tabiiy fanlar o'rtasidagi integratsiyani amalga oshirish, talabalar uchun yanada chuqurroq tushunchalar yaratadi.

2. **Tizimli yondashuv:** Integratsion ta'limda turli fanlar bir butun sifatida o'qitiladi, bu talabalar uchun bilimlarning yaxlit va tizimli bo'lishiga yordam beradi. Shuningdek, talabalar o'qigan fanlar orasidagi bog'liqlikni anglaydilar, bu ularning dunyoqarashini kengaytiradi va fikrlashning yaxlit shaklini rivojlantiradi.

3. **Amaliyotga yo'naltirilgan o'qish:** Integratsion yondashuvlar ta'limni nazariyadan amaliyotga o'tkazishga imkon beradi. Bu yondashuv orqali talabalar turli fanlardan olingan bilimlarni real hayotdagi muammolarni hal qilishda qo'llashga o'rganadilar. Ular uchun o'qish nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki shu bilimlarni kundalik hayotda, kasbda va boshqa sohalarida qo'llay olish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan.

4. **Kreativ fikrlash va tahliliy yondashuvni rivojlantirish:** Integratsion yondashuvlar talabalar uchun turli xil mavzularni birlashtirishga imkon beradi, bu esa ularni ijodiy fikrlashga va tahliliy yondashuvga o'rgatadi. O'quvchilarda analitik fikrlash va muammolarni turli nuqtayi nazardan ko'rish qobiliyati rivojlanadi, bu esa ularning ilmiy va amaliy ko'nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi.

5. **Motivatsiya va qiziqishning oshishi:** Integratsion yondashuvlar talabalar uchun yangi va qiziqarli o'qish imkoniyatlarini yaratadi. Ularning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishi oshadi, chunki bir nechta fanlar va ularning o'zaro bog'liqligini ko'rib chiqish, o'quvchilarni yanada faol ishtirok etishga undaydi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarda o'qishga bo'lgan ijobiy munosabatni rivojlantiradi.

Integratsion yondashuvning ta'limdagi ahamiyati.

Integratsion yondashuvlar ta'lim tizimida bir nechta muhim omillarni keltirib chiqaradi, ularning eng muhimi, bu o'quvchilarga kengroq, tizimli va amaliy bilimlarni o'zlashtirish imkonini yaratadi.

1. **Fanlararo bog'liqlikni kuchaytirish:** Integratsion yondashuv fanlararo bog'liqlikni kuchaytiradi.

Masalan, matematikadan olingan bilimlarni iqtisodiyot yoki fizika bilan birlashtirish talabaga kompleks muammolarni hal qilishda yordam beradi. Bu talabalar uchun o'qishni qiziqarli va amaliy qiladi.

2. **O'qish samaradorligini oshirish:** Integratsion yondashuvlar ta'lim samaradorligini oshiradi, chunki o'quvchilar faqat bir fan bo'yicha emas, balki turli yo'nalishlar bo'yicha o'qigan bilimlarni o'zaro bog'lab, yanada yuqori darajada tushunishadi. Bunday o'qish o'quvchilarni nafaqat ilmiy, balki amaliy ko'nikmalar bilan ham ta'minlaydi.

3. **Shaxsiy rivojlanish va mustaqil fikrlash:** Integratsion ta'lim shaxsiy rivojlanishga ijobiy ta'sir qiladi. Talabalar turli fanlar bo'yicha bilim olish jarayonida o'zlariga xos fikrlash tarzini rivojlantiradilar. Ularning mustaqil fikrlash qobiliyati kuchayadi va ularni o'z-o'zini boshqarishga undaydi.

4. **Innovatsion yondashuvlarni qo'llash:** Ta'limda integratsion yondashuvlar innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishga yordam beradi. Ular yordamida yangi metodologiyalar va pedagogik texnologiyalar ishlab chiqiladi, bu esa ta'lim jarayonini takomillashtirishga yordam beradi. Integratsion yondashuvlar ta'limda kreativlik va yangi yondashuvlarning paydo bo'lishiga turtki beradi.

5. **Jamiatga moslashish:** Integratsion ta'lim jamiyatning ehtiyojlariga moslashishga yordam beradi.

Hozirgi kunda globalizm, texnologik taraqqiyot va iqtisodiy o'zgarishlar talab qiladigan bilimlarni olishga ehtiyoj bor. Integratsion yondashuvlar bu ehtiyojlarga javob berishga yordam beradi, chunki ular talabalarga kompleks bilim va ko'nikmalarni taqdim etadi.

Integratsion yondashuvlar ta'lim tizimida yanada kengroq, tizimli va amaliy bilimlarni o'zlashtirishga yordam beradi. Ular talabalar o'rtasida fanlararo bog'lanish, kreativlik, tahliliy fikrlash va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Integratsion yondashuvlar nafaqat o'quvchilarning bilim olish jarayonini samarali qiladi, balki ularni yanada kengroq bilimga ega va jamoada faol ishlashga tayyor qiladi. Shu sababli, integratsion yondashuvlar ta'lim tizimida muhim ahamiyatga ega va o'qitishning samaradorligini oshiradi.

Talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalarning psixologik tomonlari.

1. **Motivatsiya:** Talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar motivatsiyani oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Boshqa talabalar tomonidan qo'llab-quvvatlanish va rag'batlantirish talabalar uchun kuchli motivatsiya manbai bo'lishi mumkin. Guruhdagi muvaffaqiyatlar va jamoaviy yutuqlar talabalarni o'zlariga ishonch hosil qilishga undaydi. Shuningdek, talabalar o'rtasida o'rnatilgan o'zaro ta'sirlar ijobiy psixologik holatni yaratadi va o'zaro rag'batlantirish motivatsiyani yuqori darajada ushlab turadi.

2. **Stressni boshqarish:** Talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar stressni boshqarish jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi mavjud bo'lgan muhitda talaba o'zining xavotirlarini boshqalar bilan baham ko'rishi va yengillashtirish uchun yordam olishi mumkin. O'zaro aloqalar talabalarga yengillik keltiradi, chunki ular o'zlarini faqat o'qish yoki akademik yuklamalar bilan emas, balki do'stlar va qo'llab-quvvatlash tizimi orqali yordam olish imkoniyatiga ega his qilishadi.

3. **O'ziga bo'lgan ishonch:** Talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradi.

Ijobiy, qo'llab-quvvatlovchi aloqalar talabalarga o'zlarining kuchli tomonlarini ko'rishga va kamchiliklarini yaxshilashga yordam beradi. Yaxshi o'zaro aloqalar talabalar uchun o'z-o'zini anglashni va o'ziga bo'lgan ishonchni rivojlantirishga imkon beradi, bu esa, o'z navbatida, ta'limda yuqori natijalarga erishishga yordam beradi.

Talabalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar ta'lim jarayonida nafaqat akademik muvaffaqiyatni oshirish, balki psixologik barqarorlikni saqlash, motivatsiyani oshirish va stressni boshqarishda ham muhim rol o'ynaydi. O'zaro aloqalarning sifatli va ijobiy bo'lishi talabalar o'rtasida ijtimoiy va emotsional barqarorlikni yaratadi, ularning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshiradi va o'qish jarayonining samaradorligini kuchaytiradi. Shuning uchun talabalarga do'stona va qo'llab-quvvatlovchi o'zaro aloqalar o'rnatish imkoniyatlari yaratish ta'lim tizimining muvaffaqiyatini oshirish uchun zarurdir.

Xulosa. Psixologik yondashuvlarni takomillashtirish orqali o‘qish samaradorligini oshirish.

Kredit-modul tizimi samaradorligini yanada oshirish uchun uni inson psixologiyasi bilan bog‘liq holda shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki har bir talaba bilim olishda turli kognitiv va motivatsion omillarga ega bo‘lib, ularning o‘quv jarayoniga moslashuvi psixologik yondashuvlarning to‘g‘ri tanlanishiga bog‘liq.

Tizim samaradorligini oshirish uchun quyidagi psixologik tamoyillarni takomillashtirish lozim:

1. Motivatsiyani oshirish strategiyalari.

- Kredit-modul tizimida o‘qish jarayonini talabalar uchun yanada qiziqarli va rag‘batlantiruvchi qilish uchun ichki va tashqi motivatsiyani oshirish mexanizmlarini joriy etish kerak.
- Masalan, baholash tizimini shunday shakllantirish kerakki, u talabalarni nafaqat yakuniy natija uchun, balki jarayonning o‘zidan zavq olishga undasin.

Moslashuvchan ta’lim usullarini rivojlantirish.

- Har bir talaba individual o‘quv uslubiga ega bo‘lganligi sababli, modullarning moslashuvchan va moslashtirilgan shaklda taqdim etilishi muhimdir.
- Masalan, vizual, audial va kinestetik ta’lim usullarini kombinatsiyalash talabalar ehtiyojlariga mos tushadi.

2. Psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimini yaratish.

- Talabalar stress, vaqtni boshqarish qiyinchiliklari va imtihon oldidan qo‘rquv kabi muammolarga duch kelishadi.
- Ushbu muammolarni hal qilish uchun psixologik maslahatlar, treninglar va motivatsion seminarlarni tizimga integratsiya qilish lozim.

3. Jamoaviy o‘qish madaniyatini rivojlantirish.

- Kredit-modul tizimi doirasida hamkorlikda ishlashga yo‘naltirilgan topshiriqlar va muhokamalarni keng joriy qilish talabalar orasida ijtimoiy moslashuv va bilim almashinuv jarayonini kuchaytiradi.
- Jamoaviy loyihalar va seminarlar talabalarni bilimlarini yanada mustahkamlashga va real muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini oshirishga yordam beradi.

Adabiyotlar:

1. Bandura, A. (1986). Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Prentice-Hall.
2. Biggs, J. (2003). Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does. Open University Press.
3. Bransford, J. D., Brown, A. L., & Cocking, R. R. (2000). How People Learn: Brain, Mind, Experience, and School. National Academies Press.
4. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation, Social Development, and Well-Being. American Psychologist, 55(1), 68-78.
5. Duckworth, A. L. (2016). Grit: The Power of Passion and Perseverance. Scribner.